

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Ефективний розвиток ресурсного потенціалу аграрної сфери, виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та підвищення рентабельності підприємств цієї галузі, залежить, передусім, від рівня розвитку інвестиційних ресурсів. Останні є джерелом як простого, так і розширеного відтворення виробничого капіталу і спрямовуються на відтворення нових підприємств і потужностей, їх розширення, модернізацію, реконструкцію, технічне переозброєння, капітальний ремонт основних засобів, а також на приріст оборотних активів підприємств. Більшість проблем економічного розвитку в аграрному виробництві є взаємозалежні. Визначальною серед них є проблема нестачі інвестиційного забезпечення аграрного виробництва як передумови поступального розвитку галузі.

Аналіз новітніх публікацій з теми досліджень. Дослідженню проблеми інвестиційного забезпечення аграрного сектора економіки присвячені публікації відомих учених економістів, зокрема В.Г.Андрійчука, М.Я.Дем'яненка, П.І.Гайдуцького, О.Є.Гудзь, С.М.Кваші, М.І.Кісіля, Ю.О.Лупенка, В.Я.Месель-Веселяка, Б.С.Пасхавера, Г.М.Підлісецького, П.Т.Саблука. Багато питань, особливо в умовах антикризової політики, потребують подальшого поглибленого дослідження та розв'язання.

Формування мети та завдань, які розв'язуються. Метою нашого дослідження стало узагальнення сучасного стану інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки та обґрунтування подальших напрямів його розвитку.

Обговорення основних результатів. Нині в нестабільних кризових умовах проблема залучення інвестиційних ресурсів і забезпечення їх раціонального використання є ключовою. Саме від її розв'язання залежать можливості подальшого економічного розвитку аграрного виробництва.

Україна має всі необхідні передумови, щоб стати провідним виробником і експортером сільськогосподарської продукції у світі. Природні ресурси, клімат, ґрунти і споконвічні традиції аграрного виробництва забезпечують міцну основу для потужного сільського господарства. Країна має кілька конкурентних переваг і в цілому сильні експортні позиції за деякими видами продукції, попит на яку у світі постійно зростає. У 2011 р. 14% загального обсягу експорту України припадало на експорт сільськогосподарської продукції, в якому 83% склали зернові й олійні культури, рослинні та тваринні жири. Попри це, недостатня прозорість, непослідовність і здебільшого безсистемний характер державного регулювання заважають країні залучити інвестиції, необхідні для стимулювання розвитку і зростання економіки. Негативним наслідком цього є значні коливання як загального обсягу виробництва продукції, так і врожайності сільськогосподарських культур. Через це аграрному сектору ніяк не вдається повною мірою скористатися значними природними перевагами. Показники виробництва багатьох видів рослинницької та тваринницької продукції залишаються значно нижчими порівняно з відповідними показниками розвинених країн.

Слід зазначити, що за дослідження проведені групою Світового банку в рамках консультативної програми з покращення інвестиційного клімату в регіоні Європи та Центральної Азії в цілому [1, с. 75] інвестиції в підвищення продуктивності, покращення управління аграрним бізнесом та нарощення загального виробничого потенціалу є прибутковими. Протягом 2002–2007 рр. сільське господарство мало річну дохідність капіталовкладень в середньому понад 25%, що є найвищим показником серед усіх провідних галузей економіки України. Але за обсягом інвестицій цей сектор далеко не перший. Незначний приплив іноземних інвестицій у сільське господарство, попри вищі за середні показники дохідності, вказує на існування глибоких гальмуючих чинників в цій сфері. Ці негативні чинники мають структурний характер й стримують як іноземних, так і внутрішніх інвесторів від інвестицій у цю, здавалося б, потенційно привабливу галузь.

Нарощування темпів та обсягів нагромадження капіталу забезпечує перехід на інвестиційно-інноваційну модель розвитку, створює передумови для економічного прориву. Про це свідчить досвід таких країн як Японія, Китай, Чехія, Словаччина, які досягли помітних успіхів у розвитку економіки завдяки використанню у 90-х роках минулого століття 35-40% валового внутрішнього продукту на інвестиційні потреби [2, с. 641].

Встановлено, що нині в сільському господарстві держави намітилася сприятлива тенденція активізації інвестиційних процесів. У 2011^ор. за рахунок усіх джерел фінансування тут освоєно 18 млрд. грн інвестицій в основний капітал, що в перерахунку на співставні ціни на 32% більше порівняно з попереднім роком (табл.1).

Таблиця 1

Обсяг інвестицій в основний капітал сільського господарства за 2000-2011 роки, млн.грн

Показники	Роки				
	2000	2005	2009	2010	2011
Сільське господарство та мисливство, млн.грн					
у фактичних цінах	871	4905	9295	12106	17981
у порівнянних цінах	496	1644	1869	2171	2866
у % до попереднього року	88,6	126,0	49,9	116,4	132,0

За розрахунками, рівень інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства в перспективі будуть характеризувати співвідношення між фактичними обсягами інвестицій в основний капітал сільського господарства за рахунок усіх джерел фінансування та їх потребою, яка, за розрахунками на 2015^ор. становить 30, а на 2020^ор. – 45 млрд. грн. Оцінки свідчать, що в Україні є достатні можливості для того, щоб вже в 2015^ор. повністю досягти визначених у процесі досліджень значень інвестиційного індикатора (у порівнянних цінах), які в 2010^ор. склали 48, а у 2011^ор. – 63% відсотка. Для цього потрібно підвищити середньорічні темпи приросту інвестицій в основний капітал до 10-12% проти 5,5% у середньому за 2006 – 2010 роки.

Зростання інвестиційних можливостей сільськогосподарських товаровиробників буде характеризувати такий індикатор розвитку як підвищення частки власних джерел фінансування інвестицій в основний капітал сільського господарства у 2015^ор. до

оптимального рівня -65% проти 51% у середньому за 2006 – 2010 роки. З метою активізації розвитку дорожнього господарства на селі необхідно на ці цілі щорічно спрямовувати не менших однієї третини надходжень до дорожніх фондів, що в 2012-2015^{рр.} складе 2,9, а в 2016-2020^{рр.} — 4,3 млрд. гривень [3].

Сільське господарство вимагає значних інвестицій, які б дозволили виробникам залучити необхідні ресурси й забезпечити підвищення ефективності виробництва за рахунок технологічного переоснащення виробничих процесів, а не лише за рахунок залучення додаткових сільгоспугідь. За результатами досліджень групи Світового банку в рамках консультативної програми з покращення інвестиційного клімату в Україні майже половина підприємств-респондентів (49%) повідомили, що інвестували в сільгоспугіддя. Це, згідно з результатами даного дослідження, було основним видом аграрних інвестицій. Більше третини приватних підприємців (34%) надавали пріоритет також саме такому виду інвестицій. Оскільки й досі діє мораторій на продаж сільськогосподарських земель, агропідприємства активно орендують землі, при цьому максимальний строк оренди становить 49 років. Така ситуація може означати, що підприємства збільшують обсяги виробництва сільгосппродукції, насамперед, шляхом розширення своєї виробничої бази (орендованих площ), а не підвищення врожайності за рахунок інвестицій в інноваційні технології.

Частка агропідприємств, що спрямовують свої інвестиції в розвиток потужностей зі зберігання продукції, становить 14%. Ця цифра досить низька, зважаючи на те, що гостра нестача зерносховищ та елеваторів у межах господарств вважається багатьма операторами ринку однією з основних причин, через які сільгоспвиробники вимушені продавати свій урожай одразу після збору. У цьому разі продукція надходить на ринок за нижчою ціною, аніж могла би бути продана на пізніших стадіях маркетингового року, коли цінова кон'юнктура є більш привабливою [1, с. 76].

Одним з ефективних механізмів активізації інноваційних процесів є, на думку Н.О.Долгошеї, створення потужного механізму спонукального інноваційного поштовху підприємств. Такий механізм, будучи внутрішнім ядром підприємства, має спонукати до постійного саморозвитку підприємства на інноваційній основі та внутрішньому потенціалі з акцентом на важливість людського фактора в цих процесах. Вказаний механізм має охоплювати наступні аспекти внутрішнього середовища організації. МСП орієнтований, перш за все, на активізацію внутрішнього потенціалу сільськогосподарського виробництва. Даний механізм має на меті формувати особливий клімат в колективі та відповідну мотивацію персоналу, орієнтовану на те, що всередині організації є багато резервів розширення виробництва і зростання прибутковості на інноваційні основі. Підкріплюючи ці резерви відповідними інвестиціями, отримуємо сталий ефективний інвестиційно-інноваційний розвиток як окремих аграрних підприємств, так і аграрного сектора в цілому [4]. Водночас за твердженнями Ю.Мельника та П.Саблука доступ сільськогосподарських підприємств на ринок позичкових капіталів значною мірою утруднений через проблеми з формуванням довгострокових кредитних ресурсів, низьку капіталізацію та ліквідність банківської системи, високий розмір відсоткових ставок, складні умови та процедури надання кредитів [5, с. 6]. Тому система кредитного забезпечення підприємств аграрного сектора економіки потребує удосконалення, створення сприятливих умов для залучення лізингових компаній, фондів, агентств, приватних інвестицій і має базуватися на ринкових засадах з використанням механізмів державного регулювання.

Розглядаючи проблему формування інвестиційної політики держави в аграрній сфері, М.І.Кісіль вважає, що основна роль держави полягає в регулюванні інвестиційних процесів та стимулюванні інвестиційної активності всіх суб'єктів господарювання [6, с. 68]. В той же час основними напрямками покращення інвестиційного забезпечення

аграрної економіки, на думку Ю.А.Лузана [7] є створення сприятливого клімату для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій і перехід до інноваційної моделі розвитку, передусім державне сприяння підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників, ефективне використання бюджетних коштів, вжиття заходів для усунення диспаритету цін на продукцію сільського господарства та матеріально-технічні ресурси для аграрного виробництва, створення умов для формування власних джерел інвестування, забезпечення довгострокової кредитної підтримки інвестиційних проектів, удосконалення механізмів надання агровиробникам лізингових послуг, стимулювання залучення інвестицій у виробництво екологічно чистої та органічної продукції.

Висновки. З метою реалізації у перспективі інвестиційної моделі економічного розвитку аграрного виробництва необхідно забезпечити концентрацію капіталу на пріоритетних напрямках розвитку; на основі концентрації інвестицій підвищити конкурентоспроможність виробництва аграрної продукції. Основними пріоритетними напрямками повинні стати інвестиції у розвиток людського капіталу, що є основою вироблення і впровадження нових знань організаційного, технологічного, економічного, екологічного спрямування; переорієнтацію інвестицій у розвиток галузей сільського господарства з порівняно високою інтенсивністю виробництва, що нині потребують якнайшвидшого відродження на новій техніко-технологічній основі, забезпечують створення додаткових робочих місць на селі та виробництво імпортозамінних товарів; залучення у використання технології з глибокої переробки сільськогосподарської продукції і виготовлення нових інноваційних продуктів; впровадження інвестиційно-інноваційних проектів з будівництва потужностей по прийманню, доробці та зберіганню сільськогосподарської продукції, зокрема із залученням іноземних кредитів для придбання обладнання та об'єктів інфраструктури; впровадження інвестиційно-інноваційних проектів з будівництва промислових об'єктів по переробці енергетичних продуктів і виробництва біопалива, що сприятиме виробництву альтернативних видів екологічно чистого пального й зменшенню залежності країни від імпорту енергоносіїв, утилізації надлишків виробленої сільськогосподарської продукції і проміжної продукції промислового виробництва, створенню нових робочих місць на селі, збільшенню доходів сільського населення та надходжень до бюджету.

Список використаної літератури:

1. Інвестиційний клімат в Україні: яким його бачить бізнес. Жовтень 2011. Консультативна програма з покращення інвестиційного клімату в регіоні Європи та Центральної Азії Проект IFC «Інвестиційний клімат в Україні»
2. Економіка України: Стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М. Гейця. – К.: Фенікс, 2003. – 720с.
3. Кісіль М.І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства [Електронний ресурс] / М.І.Кісіль – Режим доступу:
4. www.nbu.gov.ua/portal/.../18-4-32.pdf
5. Долгошея Н.О. Інвестиційне забезпечення розвитку агробізнесу/ Н. О. Долгошея// Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=965>

6. Мельник Ю.Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю.Ф.Мельник, П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. - №1. - с. 3-15
 7. Кісіль. М.І. Принципи і орієнтири формування інвестиційної політики держави в аграрній сфері / М.І.Кісіль // Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інновативно-інноваційного розвитку в Україні // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м.Київ, 23-24 жовтня 2008р. – У трьох частинах / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2008. –ч.1. - с. 68-70.
- Лузан Ю.А. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного виробництва [Електронний ресурс] / Ю.А. Лузан – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/.../Luzan_Yu.A.pdf